

Mirna Vukov

Nove inačice pečata radionice
Pansiana

Mirna Vukov
Odsjek za arheologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR, 10000 Zagreb
mvukov@ffzg.hr

UDK: 904:736.3(497.5 Split) "652"
736.3 (497.5 Dalmacija) "652"

Prethodno priopćenje
Primljeno: 16. 2. 2016.
Prihvaćeno: 3. 3. 2016.

U radu je kataloški obrađeno 13 pečata radionice *Pansiana* pohranjenih u depou Arheološkog muzeja u Splitu.* Riječ je o pečatima kojima ne nalazimo

* Zahvaljujem mr. sc. Damiru Kliškiću, ravnatelju Arheološkog muzeja u Splitu, i Mariju Radaljeu, kustosu Epigrafske zbirke, što su mi omogućili uvid u zbirku i objavu građe.

** Ovaj članak dio je diplomskog rada koji je nastao pod mentorstvom dr. sc. Domagoja Tončinića na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu te je obranjen 15. listopada 2014. pod povjerenstvom u

New variants of stamps from the
Pansiana workshop

Mirna Vukov
Archaeology Department
Faculty of Social Science and Humanities in
Zagreb
Ivana Lučića 3
CROATIA, 10000 Zagreb
mvukov@ffzg.hr

UDK: 904:736.3(497.5 Split) "652"
736.3 (497.5 Dalmacija) "652"

Preliminary report
Received: 16. 2. 2016.
Accepted: 3. 3. 2016.

The 13 stamps from the *Pansiana* workshop stored in the depot of the Archaeological Museum in Split are catalogued in this work.* These are stamps for

* I would like to thank Damir Kliškić, M.S., the director of the Archaeological Museum in Split, and Mario Radaljac, the curator of the Epigraphic Collection, for granting me access to the collection and facilitating the publication of these materials.

** This article is part of an master's thesis which was compiled under the mentorship of Domagoj Tončinić, Ph.D., at the Archaeology Department, Faculty of

analogije unutar postojećih tipologija te su stoga izdvojeni kao nove inačice pečata radionice *Pansiana*. Kasnorepublikanskom, odnosno augustovskom razdoblju pripadaju četiri pečata, Tiberijevom šest, Kaligulinom dva, a Neronovom vremenu jedan primjerak pečata. Osam primjeraka potječe iz Salone, jedan je iz Podstrane, dok je za četiri primjerka mjesto nalaza nepoznato.

Cljučne riječi: Arheološki muzej u Splitu, *Pansiana*, pečat, nove inačice

which no analogies have been found within the existing typologies, so that they have been classified as new variants of stamps from the *Pansiana* workshop. Four of them date to the Late Republican or early Augustan era, six to the Tiberian era, two to the time of Caligula and one to the reign of Nero. Eight were originally found in Salona, one is from Podstrana, while the find sites for the remaining four are unknown.

Key words: *Archaeological Museum in Split, Pansiana, stamp, new variants*

sastavu dr. sc. Mirjana Sanader, dr. sc. Dino Demicheli i dr. sc. Domagoj Tončinić. Diplomski rad prezentiran je na III. međunarodnom arheološkom kolokviju, "Rimske keramičarske i staklarske radionice. Proizvodnja i trgovina jadranskim prostorom", održanom 2014. g. u Crikvenici, te predan za objavu u zborniku skupa. Za objavu u časopisu Arheološkog muzeja u Splitu izdvojeno je i detaljnije analizirano 13 od ukupno 367 pečata iz zbirke koji se po svojem sadržaju razlikuju od sada objavljivanih pečata ove opekarske radionice.

*** Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 6505 *Between the Danube and the Mediterranean. Exploring the role of Roman military in the mobility of people and goods in Croatia during the Roman Era.*

Social Science and Humanities in Zagreb, and defended on 15 October 2014 before a commission consisting of Mirjana Sanader, Ph.D., Dino Demicheli, Ph.D., and Domagoj Tončinić, Ph.D. The master's thesis was presented at the 3rd International Archaeological Colloquium on "Roman Pottery and Glass Manufactures. Production and Trade in the Adriatic region" held in Crikvenica in 2014 and submitted for publication in the colloquium's proceedings. For this publication in the journal of the Archaeological Museum in Split, 13 out of the total 367 stamps from the collection which differ in content from the thus far published stamps and made in this brick workshop were set aside for more detailed analysis.

*** This work was financed by the Croatian Science Foundation, under project 6505, *Between the Danube and the Mediterranean. Exploring the Role of the Roman Military in the Mobility of People and Goods in Croatia during the Roman Era.*

Uvod

Pansiana je bila sjevernojadranska radionica opeka koja je djelovala od 45. g. pr. Kr. do 79. g. po. Kr. te distribuirala proizvode duž jadranske obale. Proizvodnju je započela kao privatna radionica u vlasništvu konzula Gaja Vibija Panse Cetronijana, a u razdoblju nakon smrti prvoga vlasnika prešla je u carsko vlasništvo.¹ Raniji autori smatrali su kako je radionica nastavila proizvodnju i nakon vladavine cara Vespazijana, no zapravo su pečate zamijenili s carskom radionicom opeka koja je djelovala u Ravenni i na svoje proizvode utiskivala pečate samo s imenima careva od Hadrijana do Aleksandra Severa. Iako su se obje radionice nalazile u carskom vlasništvu, njihove su produkcije bile neovisne jedna o drugoj. Carska je radionica opeka osnovana voljom careva s ciljem proizvodnje građevinskog materijala potrebnog za reorganizaciju objekata u luci Classe, za razliku od radionice *Pansiana*, koja je svoje proizvode distribuirala na mnogo šire područje jadranske obale. Također, vidljiva razlika među radionicama je i ta što je radionica *Pansiana* pečatirala gotovo isključivo samo tegule, dok je carska radionice iz Ravenne pečatirala gotovo isključivo samo opeke.²

Zbirka pečata Pansiana u Arheološkome muzeju u Splitu

Prema objavama u časopisu *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* i inventarnoj knjizi, do godine 1926. u Arheološki je muzej u Splitu unesen 641 ulomak tegula s pečatom radionice *Pansiana*.³ Pregledom Epigrafičke zbirke u Muzeju je zatečeno 367 ulomaka tegula s pečatom radionice *Pansiana*, od toga 292 ulomka na kojima je sačuvan muzejski inventarni broj te 75 ulomaka bez inventarnog broja.

Introduction

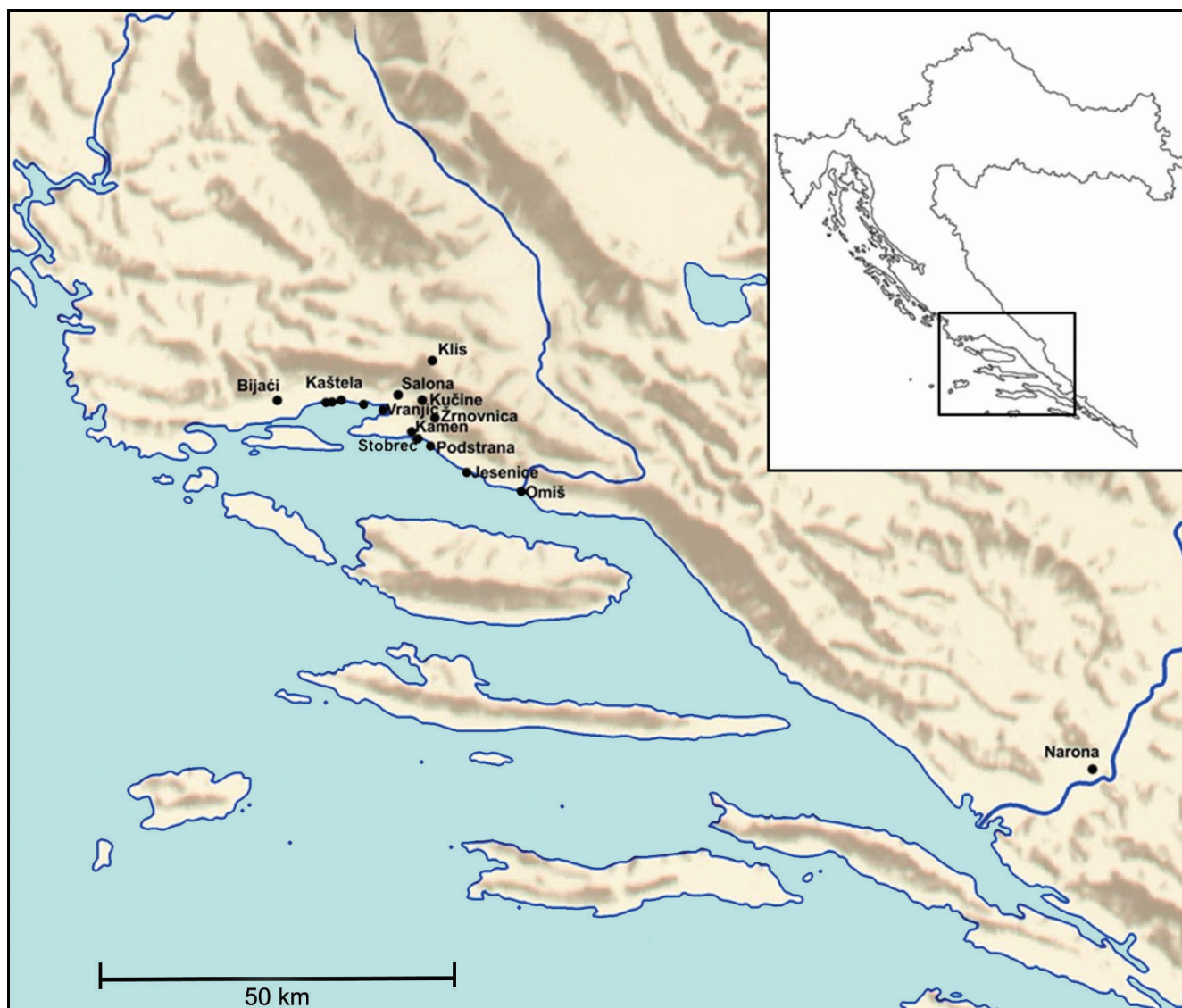
Pansiana was a northern Adriatic brick workshop that operated from 45 BC to 79 AD, and distributed products all down the Adriatic coast. It launched production as a private workshop owned by Consul Gaius Vibius Pansa Caetronianus, and after the death of its first owner, it transferred to imperial ownership.¹ Earlier scholars believed that the workshop continued production even after the reign of Emperor Vespasian, but they actually mistook these stamps with those from an imperial brick workshop that operated in Ravenna, which stamped its products solely with the names of emperors from Hadrian to Severus Alexander. Even though both workshops were under imperial ownership, their production activities were not linked. The imperial workshop was established at the behest of the emperors with the aim of producing construction materials necessary for the reorganization of facilities in the port of Classe, as opposed to the Pansiana workshop, which distributed its products over a much vast swath of the Adriatic seaboard. Additionally, an apparent difference between the workshops is that the Pansiana stamped tegulae almost exclusively, while in similar fashion the imperial workshop in Ravenna almost exclusively stamped bricks.²

The collection of Pansiana stamps in the Archaeological Museum in Split

According to the publications in the journal *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* and the inventory log, up to 1926, 641 tegula fragments bearing the stamps of the Pansiana workshop were brought to the Archaeological Museum in Split.³ An overview of the Epigraphic Collection in the Museum has ascertained 367 tegula fragments bearing the Pansiana workshop stamp, of which 292 have the museum inventory

1 Matijašić 1983, str. 985; Righini 1998b, str. 54; Pedišić, Podrug 2008, str. 88-89; Pellicioni 2012, str. 12.
2 Righini 1998a, str. 59, 62; Pellicioni 2012, str. 69.
3 Bulić 1885, str. 89-191; 1987, str. 192-193; 1889, str. 20; 1890a, str. 54-55; 1890b, str. 179; 1891, str. 116-117; 1892, str. 133-134, str. 1893, str. 170; 1895a, str. 38; 1895b, str. 218-219; 1896, str. 150-151; 1897, str. 191-192; 1898a, str. 52-53; 1898b, str. 212; 1900a, str. 17-18; 1900b, str. 249-272; 1900c, str. 273-293; 1900d, str. 296-298; 1900e, str. 298-299; 1901a, str. 138-139; 1901b, str. 207-208; 1902a, str. 168-169; 1902b, str. 217; 1903, str. 198-199; 1904a, str. 26; 1904b, str. 155-156; 1905, str. 159-160; 1907, str. 134-136; 1909, str. 74-75; 1910, str. 140-141; 1910a, str. 3-66; 1911, str. 75; 1913, str. 65; 1919-1922, str. 155; 1924-1925, str. 186; Abramić 1926-1927, str. 130-132.

1 Matijašić 1983, p. 985; Righini 1998b, p. 54; Pedišić, Podrug 2008, pp. 88-89; Pellicioni 2012, p. 12.
2 Righini 1998a, pp. 59, 62; Pellicioni 2012, p. 69.
3 Bulić 1885, pp. 89-191; 1987, pp. 192-193; 1889, p. 20; 1890a, pp. 54-55; 1890b, p. 179; 1891, pp. 116-117; 1892, pp. 133-134, p. 1893, p. 170; 1895a, p. 38; 1895b, pp. 218-219; 1896, pp. 150-151; 1897, pp. 191-192; 1898a, pp. 52-53; 1898b, p. 212; 1900a, pp. 17-18; 1900b, pp. 249-272; 1900c, pp. 273-293; 1900d, pp. 296-298; 1900e, pp. 298-299; 1901a, pp. 138-139; 1901b, pp. 207-208; 1902a, pp. 168-169; 1902b, p. 217; 1903, pp. 198-199; 1904a, p. 26; 1904b, pp. 155-156; 1905, pp. 159-160; 1907, pp. 134-136; 1909, pp. 74-75; 1910, pp. 140-141; 1910a, pp. 3-66; 1911, p. 75; 1913, p. 65; 1919-1922, p. 155; 1924-1925, p. 186; Abramić 1926-1927, pp. 130-132.

Karta 1. Nalazišta tegula s pečatom Pansiana iz Arheološkog muzeja u Splitu (autor: M. Vukov)

Map 1. Find-sites of tegulae bearing the Pansiana stamp from the Archaeological Museum in Split (author: M. Vukov)

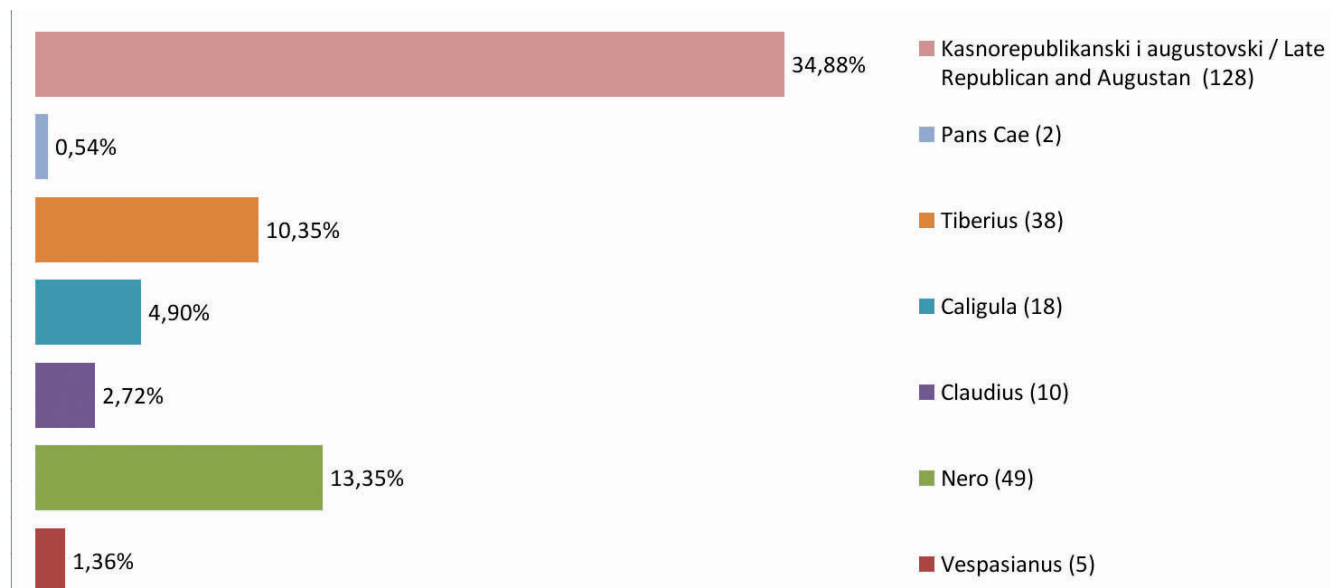
Najveći broj tegula u Muzej je dospio otkupom iz privatnih zbirki građana ili je pronađen terenskim pregledima. Dio nalaza pronađen je arheološkim istraživanjima Salone u organizaciji Arheološkog muzeja u Splitu, dok je manji dio nalaza darovan od strane građana te od povijesno-arheološkog društva *Bihać*.

Osim iz Salone (212 primjeraka) pečati potječu i s 18 nalazišta u njezinoj neposrednoj okolici, a to su Bijaci (14 primjeraka), Kamen (8 primjeraka), Žrnovnica (7 primjeraka), Podstrana (6 primjeraka), Kaštel Stari Miri (4 primjerka), Kućine Libovac (3 primjerka), Stobreč (2 primjerka) te Kamen Epetij, Kaštel Lukšić Gostini, Kaštel Novi Javorje, Kaštel Stari Gomile, Kaštel Sućurac, Klis, Lokve Spalato, Omiš Jesenice, Omiš Skalice i Vranjic (po jedan primjerak). Za 76 pečata mjesto nalaza nije poznato, no s obzirom na porijeklo inventiranih nalaza s velikom se vjerojatnošću može pretpostaviti da potječu iz Salone ili srednje Dalmaci-

number preserved on them, while 75 have no inventory number.

The highest number of tegulae made its way to the Museum through purchases of the private collections of citizens or by discoveries made during field inspections. Some of the finds were discovered in archaeological research in Salona, organized by the Archaeological Museum in Split, while a smaller number of finds were donated by private citizens and by the *Bihać* History and Archaeology Society.

Besides Salona (212 examples), the stamps also came from 18 find sites in its immediate vicinity: Bijaci (14 examples), Kamen (8 examples), Žrnovnica (7 examples), Podstrana (6 examples), Kaštel Stari Miri (4 examples), Kućine Libovac (3 examples), Stobreč (2 examples) and Kamen Epetium, Kaštel Lukšić Gostini, Kaštel Novi Javorje, Kaštel Stari Gomile, Kaštel Sućurac, Klis, Lokve Spalato, Omiš Jesenice,

Grafikon 1. Kronološki prikaz zastupljenosti pečata Pansiana pohranjenih u Arheološkome muzeju u Splitu
Chart 1. Chronological overview of the percentages of Pansiana stamps stored in the Archaeological Museum in Split

je. Geografski je moguće uočiti koncentraciju nalaza u Saloni i njezinoj neposrednoj okolici te koncentraciju nalaza na području antičke Narone. Dvadeset četiri primjerka prikupljena s ovog nalazišta smještaju Naronu na drugo mjesto prema ukupnom broju pečata. Pečate iz Narone Muzeju je darovao gospodin Jerko Moskovita 1926. godine⁴ (karta 1).

Tipologija pečata *Pansiana*

Giovanni Uggeri prvi je godine 1975., analizirajući pečate s područja Ferrare, izradio tipologiju pečata radionice *Pansiana*.⁵ Robert Matijašić predložio je godine 1983. podjelu pečata na devet tipova, unutar kojih izdvaja šezdeset dvije ortografske inačice.⁶ Valeria Righini podijelila je 1993. g. pečate na dvadeset tipova i sedamdeset četiri ortografske inačice,⁷ a istu je tipologiju 1998. g. sažela na osamnaest tipova i sedamdeset jednu inačicu.⁸ Maria Teresa Pellicioni nadopunila je 2012. g. tipologiju Valerije Righini te pečate podijelila na osamnaest tipova i sedamdeset osam inačica.⁹

Sve tipološke klasifikacije pečata prate kronološki slijed razvoja radionice. Unutar tipova autori prepoznaju nekoliko inačica koje se razlikuju u dužini

Omiš Skalice and Vranjic (one from each). The find-site for 76 stamps is not known, but given the origin of the inventoried finds, it may be assumed with great certainty that they originally came from Salona or central Dalmatia. Geographically, a concentration of finds in Salona and its immediate vicinity, as well as a concentration of finds in the territory of ancient Narona, may be observed. The stamps from Narona were donated to the Museum by Mr. Jerko Moskovita in 1926⁴ (Map 1).

Typology of Pansiana stamps

In 1975, Giovanni Uggeri, while analysing stamps from the Ferrera area, was the first to compile a typology of stamps from the Pansiana workshop.⁵ In 1983, Robert Matijašić proposed a division of the stamps into nine types inside which he distinguished between sixty-two orthographic variants.⁶ In 1993, Valeria Righini divided the stamps into twenty types and seventy-four orthographic variants,⁷ but then in 1998 she cut this same typology down to eighteen types and seventy-one variants.⁸ Maria Teresa Pellicioni supplemented Righini's typology in 2012, and divided the stamps into eighteen types and seventy-eight variants.⁹

4 Abramić 1926-1927, str. 130-132.

5 Righini 1993, str. 41; Pedišić, Podrug 2008, str. 89.

6 Matijašić 1983, str. 962-985.

7 Righini 1993, str. 43-44.

8 Righini 1998a, str. 45-49.

9 Pellicioni 2012, str. 42-43.

4 Abramić 1926-1927, pp. 130-132.

5 Righini 1993, p. 41; Pedišić, Podrug 2008, p. 89.

6 Matijašić 1983, pp. 962-985.

7 Righini 1993, pp. 43-44.

8 Righini 1998a, pp. 45-49.

9 Pellicioni 2012, pp. 42-43.

teksta, povezanosti slova, interpunkcijskim znakovima i dekorativnim elementima.

Tipološko-kronološka analiza pečata iz zbirke Arheološkog muzeja u Splitu pokazala je kako su najzastupljeniji pečati datirani u kasnorepublikansko, odnosno augustovsko razdoblje (128 primjeraka). Iz Tiberijeva vremena, kada se uz ime radionice počinju utiskivati imena careva, datira 38 pečata. Pečati cara Kaligule zastupljeni su sa 18, a cara Klaudija sa 10 primjeraka. Iz vremena cara Nerona datira 49, a cara Vespazijana svega 5 primjeraka. Dva primjerka pripadaju tipu *Pans(iana) Cae(saris)* čija datacija u literaturi još nije usuglašena¹⁰ (grafikon 1).

Trinaest primjeraka iz zbirke sadrži pečat kojemu nije moguće pronaći analogiju ni sa jednim tipom unutar postojećih tipologija. Pečati se od tipova iz literature razlikuju u interpunkcijskim znakovima i dekorativnim elementima. Primjerci su izdvojeni kao nove inačice pečata te su uvršteni u tipologije Valerie Righini i Marie Terese Pellicioni na način da su im unutar glavnih tipova uz najbližnje inačice dodana slova ili brojevi.¹¹ Sve je pečate onomastičkim kriterijima moguće datirati u uže vremensko razdoblje djelovanja radionice. Kasnorepublikanskom, odnosno augustovskog razdoblju pripisujemo četiri, Tiberijevom šest, Kaligulinom dva, a Neronovom vremenu jedan primjerak pečata.

Kasnorepublikanski / augustovski pečati

Unutar tipa Pellicioni 2 (a-n) = Righini 2 (a-n) = Matijašić III (1-12) možemo smjestiti četiri nove inačice pečata. Pečati ovoga tipa sadrže utisnuto ime *Pansiana*, odnosno kognomen prvoga vlasnika radionice. Mnogo je inačica istoga tipa koje se međusobno razlikuju u dužini teksta, ligaturama, interpunkcijama i dekorativnim elementima. Valeria Righini i Maria Teresa Pellicioni izdvajaju dvanaest inačica pečata te ih datiraju u kasnorepublikansko i augustovsko razdoblje, između 43. g. pr. Kr. i 14. g. po. Kr.¹² Robert Matijašić prepoznaje dvanaest različitih inačica ovoga tipa, a datira ih u razdoblje vladavine cara Augusta.¹³ Pečati ovoga tipa najzastupljeniji su među pečatima radionice *Pansiana* te ih nalazimo na brojnim lokalitetima duž jadranske obale.¹⁴ U zbirci Arheološkog

All typological classifications of stamps are accompanied by a chronological sequence of the workshop's development. Within the types, scholars have distinguished several variants which differ in terms of the length of text, the connections between letters, punctuation marks and decorative elements.

A typological and chronological analysis of the stamps from the collection of the Archaeological Museum in Split has shown that the most commonly represented stamps date to the Late Republican or the Augustan era (128 examples). 38 stamps were dated to the Tiberian era, when the names of the emperors began to be impressed together with that of the workshop. Stamps of Emperor Caligula are present with 18 examples, while those of Claudius with 10 examples. 49 examples date to the time of Emperor Nero, and only 5 to the reign of Vespasian. Two examples belong to the *Pans(iana) Cae(saris)* type, whose dating has not yet been settled in the relevant literature¹⁰ (chart 1).

The thirteen examples from the collection contain stamps for which no analogy can be found inside any of the existing typologies. The stamps differ from the types cited in the literature in terms of punctuation marks and decorative elements. The examples have been distinguished as new variants of stamps and included in the typologies of Valeria Righini and Maria Teresa Pellicioni such that letters or numbers were added to the most similar variants within the main types.¹¹ Based on onomastic criteria, all of the stamps can be dated to the narrower chronological period of the workshop's operation. Four have been attributed to the Late Republic or Augustan era, six to the Tiberian era, two to the time of Caligula, and one to the reign of Nero.

Late Republican/Augustan stamps

Four new stamp variants can be placed within the type designated as Pellicioni 2 (a-n) = Righini 2 (a-n) = Matijašić III (1-12). Stamps of this type contain the impressed name *Pansiana*, i.e., the cognomen of the workshop's first owner. There are many variants of this same type on which the length of the text, ligatures, punctuation and decorative elements differ. Valeria Righini and Maria Teresa Pellicioni distinguished twelve variants of these stamps and dated

10 Matijašić 1983, str. 973-975; Righini 1998a, str. 52; Pellicioni 2012, str. 51.

11 Primjerice: u tip Pellicioni 2 (a-n) = Righini 2 (a-n) = Matijašić III (1-12), dodan novi tip "tip 2e1" kao proširenje postojećeg tipa "Pellicioni 2 e = Righini 2 e".

12 Righini 1998a, str. 51; Pellicioni 2012, str. 50.

13 Matijašić 1983, str. 964-969.

14 Matijašić 1983, str. 964-969; Righini 1998a, str. 51; Pedišić, Podrug 2008, str. 90; Pellicioni 2012, str. 50.

10 Matijašić 1983, pp. 973-975; Righini 1998a, p. 52; Pellicioni 2012, p. 51.

11 For example: type Pellicioni 2 (a-n) = Righini 2 (a-n) = Matijašić III (1-12) had a new type 2e1 added to it as an expansion of the existing type Pellicioni 2 e = Righini 2 e.

Sl. 1. Pečat radionice *Pansiana* pronađen u Velikoj Mrdakovici, Muzej grada Šibenika (preuzeto iz Pedišić, Podrug 2008, str. 92, sl. 3; foto: Ž. Krnčević)

Fig. 1. Stamp of the *Pansiana* workshop found in Velika Mrdakovica, Šibenik City Museum (taken from Pedišić, Podrug 2008, p. 92, Fig. 3; photo: Ž. Krnčević)

muzeja u Splitu dokumentirani su pečati pronađeni na lokalitetima Bijaći, Kamen, Kaštel Stari Gomile, Kaštel Stari Miri, Klis, Kučine Libovac, Narona, Omiš Skalice, Salona, Stobreč i Žrnovnica.¹⁵

Tip 2 e1

Primjerak kat. br. 1 sadrži tekst *Pansiana* iza kojega je utisnut dekorativni element u obliku stilizirane mladice stabla. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Pellicioni 2 e = Righini 2 e, no na kraju teksta utisnut je dekorativni element kakav u kombinaciji s ovim formatom teksta ne nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Dekorativni element u obliku stilizirane mladice stabla nalazimo na pečatima tipa Pellicioni 2 b = Righini 2 b koji sadrži tekst *Pansiana*. Mjesto nalaza ovog pečata je nepoznato.

Tip 2 h1

Primjerak kat. br. 2 sadrži tekst *Pansiāna* iza kojega je utisnut je dekorativni element u obliku trokuta s vrhom okrenutim ulijevo. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Matijašić III/3 = Pellicioni 2 h = Righini 2 h, no dekorativni element iza teksta ne nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Pečat je pronađen u Saloni.

Tip 2 h2

Primjerak kat. br. 3 sadrži tekst *Pansiāna* iza kojega je utisnut dekorativni element neidentificirana oblika. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Matijašić III/3 = Pellicioni 2 h = Righini 2 h, no dekorativni element iza teksta ne

them to the Late Republic and Augustan era, between 43 BC and 14 AD.¹² Robert Matijašić distinguished twelve different variants of this type, and dated them to the reign of Emperor Augustus.¹³ Stamps of this type are the most common among the *Pansiana* workshop stamps, and they can be found at numerous sites along the Adriatic coast.¹⁴ In the collection of the Archaeological Museum in Split, the documented stamps were found at sites in Bijaći, Kamen, Kaštel Stari Gomile, Kaštel Stari Miri, Klis, Kučine Libovac, Narona, Omiš Skalice, Salona, Stobreč and Žrnovnica.¹⁵

Type 2 e1

The example listed under cat. no. 1 features the text *Pansiana* after which there is a decorative element shaped like a stylized sapling. If only the stamp's letters are considered, then it would belong to type Pellicioni 2 e = Righini 2 e, but the decorative element at the end of the text in combination with this text format cannot be found among any type in the existing typologies. A decorative element shaped like a stylized sapling can be seen in the Pellicioni 2 b = Righini 2 b stamp types which contain the text *Pansiana*. The find-site of this stamp is not known.

Type 2 h1

The example listed under cat. no. 2 contains the text *Pansiāna* after which there is a decorative element it shaped like a triangle with its top point slanted to the left. If only the letters on the stamp are considered, then it would belong to type Matijašić III/3 = Pellicioni 2 h = Righini 2 h, but the decorative element after the text cannot be found among any types of the existing typologies. The stamp was discovered in Salona.

Type 2 h2

The example listed under cat. no. 3 contains the text *Pansiāna* followed by a decorative element with indeterminate shape. If only the stamp's letters are considered, then it would belong to type Matijašić III/3 = Pellicioni 2 h = Righini 2 h, but the decora-

15 Vukov 2014, str. 13-16, s pregledom starije literature; za analogije u Dalmaciji vidi Vukov u tisku 2.

12 Righini 1998a, p. 51; Pellicioni 2012, p. 50.

13 Matijašić 1983, pp. 964-969.

14 Matijašić 1983, pp. 964-969; Righini 1998a, p. 51; Pedišić, Podrug 2008, p. 90; Pellicioni 2012, p. 50.

15 Vukov 2014, pp. 13-16 with an overview of the older literature; for analogies in Dalmatia, see Vukov in press 2.

nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Mjesto nalaza ovog pečata je nepoznato. Premda ova inačica pečata nije zastupljena u tipologijama, paralelu nalazimo u objavi Ivana Pedišića i Emila Podruga na primjerku pronađenom u Velikoj Mrdakovici.¹⁶

Tip 2o

Primjerak kat. br. 4 sadrži tekst *Pansif[---]* ispred kojega je utisnut dekorativni element u obliku stilizirane mladice stabla. Unutar postojećih tipologija ne nalazimo analogije ovakvoj kombinaciji teksta i dekorativnog elementa. Dekorativni element u obliku stilizirane mladice stabla nalazimo utisnut iza teksta *Pansiana* na pečatima tipa Pellicioni 2 g = Righini 2 g. Mjesto nalaza ovog pečata je nepoznato.

Pečati cara Tiberija

Unutar tipa Pellicioni 8 (a-l) = Righini 8 (a-l) = Matijašić IV (1-15) možemo smjestiti četiri nove inačice pečata. Pečati ovog tipa sadrže utisnuto ime *Ti(beri) Pansiana*, odnosno prva dva slova careva imena te ime *Pansiana*. Mnogo je inačica istoga tipa koje se međusobno razlikuju u dužini teksta, ligaturama, interpunkcijama i dekorativnim elementima. Valeria Righini razlikuje jedanaest,¹⁷ Robert Matijašić petnaest,¹⁸ a Maria Teresa Pellicioni dvanaest inačica ovoga tipa pečata.¹⁹ Pečati se datiraju u vrijeme vladavine cara Tiberija, između 14. i 37. g. po. Kr. Distribucija pečata raširena je na brojnim lokalitetima duž jadranske obale, s većom koncentracijom na području Ferrare, Ravenne, Istre i provincije Dalmacije.²⁰ U zbirci Arheološkog muzeja u Splitu dokumentirani su pečati pronađeni na lokalitetima Bijaći, Kamen, Kaštel Stari Miri, Podstrana Poljica, Salona i Žrnovnica Krilace.²¹

Tip 8 a2

Primjerci kat. br. 5 i 6 sadrže tekst *Ti(beri) Pansiana*. Između dviju riječi utisnut je manji izduženi interpunkcijski znak. Kosa hasta iz posljednjeg slova *N* povezana je s posljednjom hastom slova na način da izgleda kao ligatura slova *A* i *N*, no nije, jer je nakon

Sl. 2. Pečat radionice Pansiana pronađen na Bribirskoj glavici, Muzej grada Šibenika (preuzeto iz Pedišić, Podrug 2008, 132, kat. br. 17; foto: B. Vukorepa)
Fig. 2. Stamp of the Pansiana workshop found at Bribirska glavica, Šibenik City Museum (taken from Pedišić, Podrug 2008, 132, cat. no. 17; photo: B. Vukorepa)

tive element after the text cannot be found among any types in the existing typologies. The find-site for this stamp is unknown. Although this stamp variant is not present in the typologies, a parallel can be seen in a publication by Ivan Pedišić and Emil Podrug using an example found in Velika Mrdakovica.¹⁶

Type 2o

The example under cat. no. 4 contains the text *Pansif[---]* before which there is a decorative element in the shape of a stylized tree sapling. No analogies to such a combination of text and decorative elements can be found inside the existing typologies. The decorative element in the shape of a stylized sapling can be found impressed after the text *Pansiana* on stamps of type Pellicioni 2 g = Righini 2 g. The find-site of this stamp is unknown.

Stamps dated to the reign of Emperor Tiberius

Four new stamp variants can be classified within type Pellicioni 8 (a-l) = Righini 8 (a-l) = Matijašić IV (1-15). Stamps of this type include the impressed name *Ti(beri) Pansiana*, i.e., the first two letters of the emperor's name followed by the name *Pansiana*. There are many variants of this same type on which the length of the text, ligatures, punctuation and decorative elements differ. Valeria Righini distinguished eleven,¹⁷ Robert Matijašić fifteen,¹⁸ and Maria Teresa Pellicioni twenty variants of this stamp type.¹⁹ The stamps date to the reign of Emperor Tiberius, between 14 and 37 AD. The distribution of the stamps is widespread at numerous sites throughout the Adriatic seaboard, with a higher concentration in the areas of

16 Pedišić, Podrug 2008, str. 128, kat. br. 106.

17 Biordi *et al.* 1993, str. 50-52; Righini 1998a, str. 47.

18 Matijašić 1983, str. 969-972.

19 Pellicioni 2012, str. 42.

20 Pellicioni 2012, str. 52.

21 Vukov 2014, str. 19-22, s pregledom starije literature; za analogije u Dalmaciji vidi Vukov u tisku 2.

16 Pedišić, Podrug 2008, p. 128, cat. no. 106.

17 Biordi *et al.* 1993, pp. 50-52.; Righini 1998a, p. 47.

18 Matijašić 1983, pp. 969-972.

19 Pellicioni 2012, p. 42.

slova *N* utisnuto cijelo slovo *A*. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Matijašić IV/9 = Pellicioni 8 a = Righini 8 a, no interpunkcijski znak između dviju riječi utisnut u kombinaciji s ovim formatom teksta ne nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Primjerci s područja Adrije i Polesine sadrže jednaki tekst pečata, no između dviju riječi utisnut je interpunkcijski znak u obliku kružića (*punctum distinguens*).²²

Oba pečata pronađena su u Saloni. Premda ova inačica pečata nije zastupljena u tipologijama, paralelu nalazimo u objavi Ivana Pedišića i Emila Podruga na pečatu pronađenom na Bribirskoj glavici.²³

Tip 8 fl

Primjerak kat. br. 7 sadrži tekst *Ti(beri) Pansian̄[a]* s manjim interpunkcijskim znakom vretenasta oblika između dviju riječi. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Pellicioni 8 f = Righini 8 f, no interpunkcijski znak između dviju riječi u kombinaciji s ovim formatom teksta ne nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Pečat je pronađen na lokalitetu Podstrana Poljica.

Tip 8 hl

Primjerci kat. br. 8 i 9 sadrže tekst *Ti(beri) Pansian̄a* s interpunkcijskim znakom u obliku trokuta (*triangulum distinguens*) između dviju riječi. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Pellicioni 8 h = Righini 8 h, no interpunkcijski znak između dviju riječi teksta nije uobičajen za taj tip pečata. Jednaki tekst pečata sadrži i tip Matijašić IV/9, no kod ovoga se tipa pečata između dviju riječi teksta nalazi utisnut interpunkcijski znak vretenasta oblika. Oba pečata pronađena su u Saloni.

Tip 8 il

Primjerak kat. br. 10 sadrži tekst *Ti(beri) Pansian̄a* s interpunkcijskim znakom u obliku trokuta (*triangulum distinguens*) između dviju riječi teksta. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Matijašić IV/6 = Pellicioni 8 i = Righini 8 i, no interpunkcijski znak između dviju riječi teksta nije uobičajen za taj tip pečata. Mjesto nalaza ovog pečata je nepoznato.

Ferrara, Ravenna, Istria and the province of Dalmatia.²⁰ In the collection of the Archaeological Museum in Split, the documented stamps were found at sites in Bijaći, Kamen, Kaštel Stari Miri, Podstrana Poljica, Salona and Žrnovnica Krilace.²¹

Type 8 a2

The examples under cat. no. 5 and 6 contain the text *Ti(beri) Pansiana*. A small oblong punctuation mark is impressed between the two words. The slanted bar on the last letter *N* is connected to the last upright bar of the letter such that it resembles a ligature of the letters *A* and *N*, but it is not because the entire letter *A* is rendered after the letter *N*. If only the text in the stamp is considered, then it would belong to type Matijašić IV/9 = Pellicioni 8 a = Righini 8 a, but the punctuation mark between the two words combined with this text format does not correspond to any other type in the existing typologies. Examples from the areas of Adria and Polesina contain the same type of text in the stamp, but the punctuation mark between them is circular in shape (*punctum distinguens*).²² Both stamps were found in Salona. Although this variant is not present in the typologies, a parallel can be seen on a stamp discovered in Bribirska glavica and published by Ivan Pedišić and Emil Podrug.²³

Type 8 fl

The example under cat. no. 7 contains the text *Ti(beri) Pansian̄[a]* with a small spindle-shaped punctuation mark between the two words. If only the text is considered, then it would belong to type Pellicioni 8 f = Righini 8 f, but the punctuation mark between the two words combined with this text format cannot be found any types in the existing typologies. The stamp was found at the Podstrana site, Poljica.

Type 8 hl

The examples under cat. no. 8 and 9 contain the text *Ti(beri) Pansian̄a* with a triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) between the two words. If only the text is considered, then it would belong to type Pellicioni 8 h = Righini 8 h, but the punctuation mark between the two words of the text is not custom-

22 Zerbinati 1993, str. 121, br. 10.

23 Pedišić, Podrug 2008, str. 110, kat. br. 17.

20 Pellicioni 2012, p. 52.

21 Vukov 2014, pp. 19-22 with an overview of the older literature; for analogies in Dalmatia, see Vukov in press 2.

22 Zerbinati 1993, p. 121, no. 10.

23 Pedišić, Podrug 2008, p. 110, cat. no. 17.

Pečati cara Kaligule

Unutar tipa Pellicioni 12 (a-g) = Righini 12 (a-g) = Matijašić V (1-6) možemo smjestiti jednu novu inačicu pečata. Pečati ovoga tipa sadrže tekst *C(ai) Caesar(is) Pansi(ana)* koji se prema onomastičkim kriterijima pripisuje razdoblju vladavine cara Kaligule, između 37. i 41. g. po. Kr.²⁴ Valeria Righini razlikuje sedam,²⁵ Maria Teresa Pellicioni osam,²⁶ a Robert Matijašić šest inačica ovog tipa pečata.²⁷ Inačice se međusobno razlikuju po dužini teksta, ligaturama, interpunkcijama i dekorativnim elementima. Distribucija pečata raširena je na brojnim lokalitetima oko Picene, Ferrare, Ravenne, Riminija, Modene, Veneta i Istre.²⁸ U zbirci Arheološkog muzeja u Splitu dokumentirani su pečati pronađeni na lokalitetima Kamen, Salona i Vranjic.²⁹

Tip 12 c1

Primjerak kat. br. 11 sadrži tekst *[---]esar(is) Pansi(ana)* kojemu je između dviju riječi utisnut interpunkcijski znak u obliku trokuta (*triangulum distinguens*). Primjerak kat. br. 12 sadrži tekst *C(ai) C[āe]sar(is) Pans[---]* kojemu su slova *AE* utisnuta u ligaturi *litterae contignae*, a unutar početnog slova *C* te između posljednjih dviju riječi teksta na pečatu utisnut je interpunkcijski znak u obliku trokuta (*triangulum distinguens*). Kada povežemo sadržaje ova dva pečata, možemo provesti potpunu rekonstrukciju ove inačice pečata, koja glasi *C(ai) Cāesar(is) Pansi(ana)*. Pečati su pronađeni na lokalitetu Salona.

Pečati cara Nerona

Unutar tipa Pellicioni 16 (a-o) = Righini 16 (a-p) = Matijašić VII (1-17) možemo smjestiti jednu novu inačicu pečata. Pečati ovoga tipa sadrže tekst *Neronis Cla(udi) Pan(siana)*, koji se prema onomastičkim kriterijima pripisuje razdoblju vladavine cara Nerona, između 54. i 68. g. po. Kr. Valeria Righini razlikuje dvanaest,³⁰ Maria Teresa Pellicioni trinaest,³¹ a Robert Matijašić sedamnaest inačica ovoga tipa pečata.³²

ary for this stamp type. Type Matijašić IV/9 contains an identical text, but on that stamp the punctuation mark between the two words is spindle-shaped. Both stamps were discovered in Salona.

Type 8 i1

The example under cat. no. 10 contains the text *Ti(beri) Pānsiāna* with a triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) between the two words of the text. If only the text is considered, then it would belong to type Matijašić IV/6 = Pellicioni 8 i = Righini 8 i, but the punctuation mark between the two words of the text is not customary for this stamp type. The find-site of this stamp is not known.

Stamps dated to the reign of Emperor Caligula

One new stamp variant can be placed inside type Pellicioni 12 (a-g) = Righini 12 (a-g) = Matijašić V (1-6). Stamps of this type contain the text *C(ai) Caesar(is) Pansi(ana)*, which based on onomastic criteria have been ascribed to the period in which Emperor Caligula reigned, between 37 and 41 AD.²⁴ Valeria Righini distinguished seven,²⁵ Maria Teresa Pellicioni eight,²⁶ and Robert Matijašić six variants of this stamp type.²⁷ The variants differ from one another in terms of the length of text, ligatures, punctuation marks and decorative elements. The distribution of the stamps is widespread at numerous sites around Picenum, Ferrara, Ravenna, Rimini, Modena, Veneto and Istria.²⁸ In the collection of the Archaeological Museum in Split, the documented stamps were found at sites in Kamen, Salona and Vranjic.²⁹

Type 12 c1

The example under cat. no. 11 contains the text *[---]esar(is) Pansi(ana)* with a triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) between the two words. The example under cat. no. 12 contains the text *C(ai) C[āe]sar(is) Pans[---]* in which the letters *AE* are rendered in the *litterae contignae* ligature, while a triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) is imprinted inside the initial letter *C* and between the

24 Righini 1998a, str. 52; Pellicioni 2012, str. 53.

25 Righini 1998a, str. 48.

26 Pellicioni 2012, str. 43.

27 Matijašić 1983, str. 973-975.

28 Pellicioni 2012, str. 53.

29 Vukov 2014, str. 24-25 s pregledom starije literature; za analogije u Dalmaciji vidi Vukov u tisku 2.

30 Righini 1998a, str. 48.

31 Pellicioni 2012, str. 43.

32 Matijašić 1983, str. 980-984.

24 Righini 1998a, p. 52; Pellicioni 2012, p. 53.

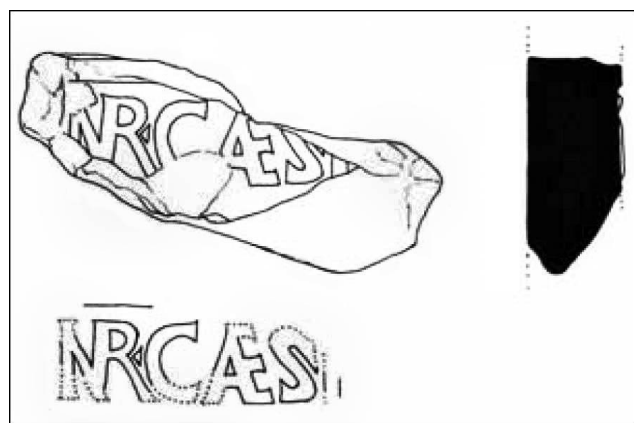
25 Righini 1998a, p. 48.

26 Pellicioni 2012, p. 43.

27 Matijašić 1983, pp. 973-975.

28 Pellicioni 2012, p. 53.

29 Vukov 2014, pp. 24-25 with an overview of the older literature; for analogies in Dalmatia, see Vukov in press 2.

Sl. 3. Ulomak tegule s pečatom s lokaliteta Popove bare u Vidu kod Metkovića (preuzeto iz Šalov 2010, str. 375, T. VIII/64; foto: T. Šalov)

Fig. 3. Tegula fragment with stamp from the Popove bare site in Vid, near Metković (taken from Šalov 2010, p. 375, P. VIII/64; photo: T. Šalov)

Inačice se međusobno razlikuju po dužini teksta, ligaturama, interpunkcijama i dekorativnim elementima. Distribucija pečata raširena je na brojnim lokalitetima svih talijanskih regija, kao i u Istri i Dalmaciji.³³ U zbirci Arheološkog muzeja u Splitu dokumentirani su pečati pronađeni na lokalitetima Bijaći, Kamen Epetium, Kaštel Lukšić Gostini, Kaštel Sućurac, Lokve Spalato, Naron, Podstrana Poljica, Salona, Sustipan Jesenice i Žrnovnica Krilace.³⁴

Tip 16 11

Primjerak kat. br. 13 sadrži tekst [---]ūd(i) Pānsiān(a) s interpunkcijskim znakom u obliku kružića (*punctum distinguens*) između dviju riječi. Kada bismo gledali samo tekst pečata, onda bi on pripadao tipu Matijašić VII/2 = Pellicioni 16 1 = Righini 16 1, no interpunkcijski znak između dviju riječi u kombinaciji s ovim formatom teksta ne nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Pečat je pronađen u Saloni.

Na lokalitetu Popove bare u Vidu kod Metkovića pronađen je fragmentirani ulomak tegule s pečatom kojemu nije moguće pronaći analogiju ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija. Pečat sadrži tekst *Nēr(onis) Cāēs[---]* kojemu su slova *NER* i *AE* utisnuta u ligaturi, a između dviju riječi teksta nalazi se interpunkcijski znak u obliku trokuta (*triangulum distinguens*).³⁵ Iako nije sačuvan desni dio pečata s

last two words of text on the stamp. When the content of these two stamps is merged, then the text on this stamp variant can be completely restored, as follows: *C(ai) Cāēsar(is) Pānsi(ana)*. The stamps were discovered at a site in Salona.

Stamps dated to the reign of Emperor Nero

One new stamp variant can be placed inside type Pellicioni 16 (a-o) = Righini 16 (a-p) = Matijašić VII (1-17). Stamps of this type contain the text *Neronis Claudi Pan(siana)* which based on onomastic criteria have been ascribed to the period in which Emperor Caligula reigned, between 54 and 68 AD. Valeria Righini distinguished twelve,³⁰ Maria Teresa Pellicioni thirteen,³¹ and Robert Matijašić seventeen variants of this stamp type.³² The variants differ from one another in terms of the length of text, ligatures, punctuation marks and decorative elements. The distribution of stamps was widespread at numerous sites in all Italian regions, and in Istria and Dalmatia.³³ In the collection of the Archaeological Museum in Split, the documented stamps were found at sites in Bijaći, Kamen Epetium, Kaštel Lukšić Gostini, Kaštel Sućurac, Lokve Spalato, Naron, Podstrana Poljica, Salona, Sustipan Jesenice and Žrnovnica Krilace.³⁴

Type 16 11

The example under cat. no. 13 contains the text [---]ūd(i) Pānsiān(a) with a circular punctuation mark (*punctum distinguens*) between the two words. If only the text in the stamp is considered, then it would belong to type Matijašić VII/2 = Pellicioni 16 1 = Righini 16 1, but the punctuation mark between the two words combined with this text format cannot be found among any types in the existing typologies. The stamp was discovered in Salona.

A fragmentary piece of a tegula was found at the Popove bare site in Vid, near Metković, bearing a stamp for which no analogy has been found among any type in the existing typologies. The stamp contains the text *Nēr(onis) Cāēs[---]* on which the letters *NER* and *AE* are rendered in ligature, while between the two words there is a triangular punctuation mark (*triangu-*

33 Pellicioni 2012, str. 53.

34 Vukov 2014, str. 27-30, s pregledom starije literature; za analogije u Dalmaciji vidi Vukov u tisku 2.

35 Šalov 2010, str. 361, kat. br. 64.

30 Righini 1998a, p. 48.

31 Pellicioni 2012, p. 43.

32 Matijašić 1983, pp. 980-984.

33 Pellicioni 2012, p. 53.

34 Vukov 2014, pp. 27-30 with an overview of the older literature; for analogies in Dalmatia, see Vukov in press 2.

tekstom *Pansiana*, pečat sa sigurnošću možemo pripisati proizvodima ove radionice, a ne carskoj radionici opeka iz Ravenne koja je s proizvodnjom i utiskivanjem pečata s imenima careva započela tek od cara Hadrijana.³⁶ Prema onomastičkim kriterijima ovaj pečat pripisujemo vremenu cara Nerona, a tipološki bismo ga mogli odrediti kao novu inačicu pečata unutar tipa Pellicioni 15 (a-b) = Righini 15 (a-b).

Na lokalitetu Dominikanski samostan sv. Katarine u Splitu, kao dio konstrukcije groba pod tegulama, pronađene su dvije tegule s pečatima radionice *Pansiana*,³⁷ od kojih jedna sadrži pečat kojemu ne nalazimo analogije unutar literature. Pečat sadrži tekst *Pasiana* kojemu je središnje slovo *A* razdijeljeno interpunkcijama u obliku trokuta (*triangulum distinguens*), dok se iza teksta nalazi dekorativni element neidentificirana oblika. Kada bismo gledali samo tekst pečata s interpunkcijama, onda bi on pripadao tipu Matijašić III/10 = Pellicioni 3b = Righini 3b, koji se datira u razdoblje između 43. g. pr. Kr. i 14. g. po. Kr.³⁸ Budući da pečat iza teksta sadrži dekorativni element kakav u kombinaciji s ovim formatom teksta ne nalazimo ni kod jednog tipa unutar postojećih tipologija, možemo ga izdvojiti kao novu inačicu unutar navedenog tipa.

Na lokalitetima Dujmovača u Splitu i Podgrađe kod Benkovca pronađene su dvije tegule s pečatima radionice *Pansiana* koje sadrže pečat kojemu ne nalazimo analogije unutar literature.³⁹ Oba pečata sadrže nepotpuni tekst [---]ūđ(i) Pānsi(ana), kojemu su slova *VD* i *AN* utisnuta u ligaturi, a posljednje slovo *I* utisnuto je u obliku koplja. Nažalost, s obzirom da su oba pečata necjelovita, nije ih moguće datirati uže od razdoblja između vladavina careva Klaudija i Nerona.

Zaključna razmatranja

U depou Epigrafske zbirke Arheološkog muzeja u Splitu pohranjeno je 13 ulomaka tegula s pečatom radionice *Pansiana* kojima ne nalazimo analogije unutar postojećih tipologija. Od trinaest ulomaka izdvojeno je ukupno deset inačica pečata koji se od inačica poznatih iz literature razlikuju u interpunkcijskim znakovima i dekorativnim elementima. Sve je pečate bilo moguće datirati u uže vremensko razdoblje djelovanja radionice. Kasnorepublikanskom, odnosno augustovskom razdoblju pripadaju četiri, Tiberije-

Sl. 4. Ulomak tegule s pečatom s lokaliteta Dominikanski samostan u Splitu (preuzeto iz Zglav-Martinac 2010, str. 181, sl. 4)

Fig. 4. Tegula fragment with stamp from the Dominican convent site in Split (taken from Zglav-Martinac 2010, p. 181, Fig. 4)

lum distinguens).³⁵ Even though the right part of the stamp with the text *Pansiana* has not been preserved, the stamp can nonetheless be certainly ascribed to the products of this workshop and not the imperial brick workshop in Ravenna, which only began production and printing stamps bearing the names of emperors from the reign of Hadrian onward.³⁶ Based on onomastic criteria this stamp has been ascribed to the time of Emperor Nero, but typologically it can be classified as a new stamp variant within type Pellicioni 15 (a-b) = Righini 15 (a-b).

At the site of the Dominican Convent of St. Catherine in Split, two tegulae bearing *Pansiana* workshop stamps³⁷ were found as part of the structure of a grave covered by tegulae; one of them bears a stamp for which no analogies have been found in the relevant literature. The stamp contains the text *Pasiana* on which the central letter *A* is separated by triangular punctuation (*triangulum distinguens*), while after the text there is a decorative element of unidentifiable shape. If only the text in the stamp is considered, then it would belong to type Matijašić III/10 = Pellicioni 3b = Righini 3b, which has been dated to the period between 43 BC and 14 AD.³⁸ Since the stamp after the text contains a decorative element which combined with this text format has no analogies among the existing typologies, it can be classified as a new variant within this type.

Two tegulae bearing stamps of the *Pansiana* workshop that have no analogies in the relevant literature were found at the sites of Dujmovača in Split and

36 Righini 1998b, str. 59, 62.

37 Zglav-Martinac 2010, str. 181, sl. 4.

38 Pellicioni 2012, str. 50; Righini 1998b, str. 53.

39 Katavić *et al.* 2015, str. 98-99, T. 5,8; Vukov u tisku 1, kat. br. 7.

35 Šalov 2010, p. 361, cat. no. 64.

36 Righini 1998b, pp. 59, 62.

37 Zglav-Martinac 2010, p. 181, Fig. 4.

38 Pellicioni 2012, p. 50; Righini 1998b, p. 53.

vom šest, Kaligulinom dva, a Neronovom vremenu jedan primjerak pečata. Osam primjeraka pronađeno je u Saloni, a jedan na lokalitetu Podstrana Poljica. Za četiri primjerka mjesto nalaza nije poznato, no može se pretpostaviti da potječu iz Salone ili srednje Dalmacije. Kao nove inačice pečata radionice *Pansiana* izdvojeni su kasnorepublikanski pečat s lokaliteta Dominikanski samostan u Splitu, dva pečata cara Tiberija pronađena na Bribirskoj glavici i Velikoj Mrdakovici pohranjena u Muzeju grada Šibenika, pečat cara Nerona s lokaliteta Popove bare u Vidu kod Metkovića te pečati s lokaliteta Dujmovača u Splitu i Podgrađe kod Benkovca.

Nove inačice pečata pridonose raznolikosti već uočenih epigrafskih i stilističkih značajka radionice. Svakom novom objavom pečata iz muzejskih zbirki i s novih istraživanja proširuju se spoznaje o tipologiji i distribuciji proizvoda radionice *Pansiana*.

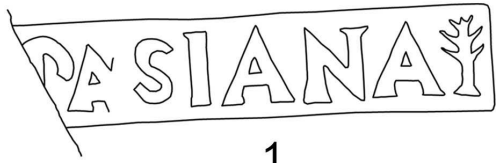
Podgrađe near Benkovac.³⁹ Both stamps contain the incomplete text [---]ūd(i) Pānsi(ana), in which the letters VD and AN are rendered in ligature, while the final letter I is rendered in the form of a spear. Unfortunately, given that both stamps are incomplete, it is impossible to date them to any period narrower than that between the reigns of Claudius and Nero.

Concluding considerations

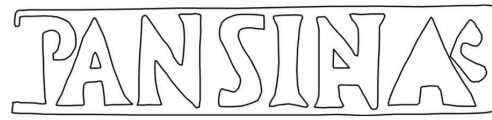
There are 13 stamps from the Pansiana workshop stored in the depot of the Epigraphic Collection in the Archaeological Museum in Split bearing the stamp of the Pansiana workshop for which there are no analogies inside the existing typologies. Out of these thirteen, a total of ten stamp variants have been distinguished, which differ from the variants known in the relevant literature in terms of punctuation marks and decorative elements. All of the stamps could be dated to the narrower period of the workshop's operation. Four of them date to the Late Republic or early Augustan era, six to the Tiberian era, two to the time of Caligula and one to the reign of Nero. Eight examples were found in Salona, and one at the Podstrana site. The find-site of four is not known, but it may be assumed that they originated in Salona or central Dalmatia. The Late Republic stamp from the Dominican convent site in Split, two stamps of Emperor Tiberius found at Bribirska glavica and Velika Mrdakovica stored in the Šibenik City Museum, a stamp of Emperor Nero from the Popove bare site in Vid near Metković and the stamps from Dujmovača site in Split and the Podgrađe site near Benkovac have been distinguished as new variants of Pansiana workshop stamps.

The new stamp variants enhance the diversity of the already observed epigraphic and stylistic features of the workshop. Each new publication of stamps from museum collections and all new research expands knowledge on the typology and distribution of Pansiana workshop products, so it is therefore vital to stress the importance of analysis and publication of these types of finds.

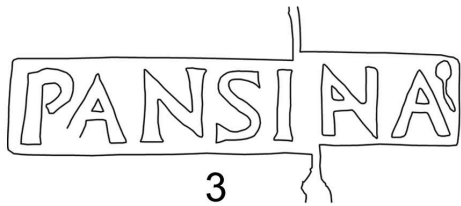
39 Katavić *et al.* 2015, pp. 98-99, P. 5,8; Vukov in press 1, cat. no. 7.

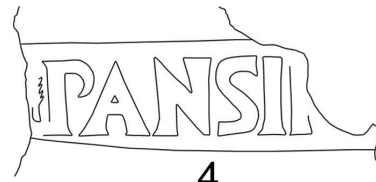
1

2

3

4

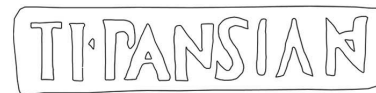
5

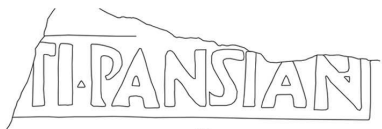
6

7

8

9

10

11

12

13

1 : 2

Katalog

Svakom ulomku izmjerene su dimenzije tegule i pečata. Za dimenzije tegula uzete su visina, širina i debljina ulomka, a pečata dužina i širina kartuše te dužina i širina slova pečata. Sve dimenzije izražene su u centimetrima. Kataloški broj pečata odgovara broju crteža na tabli. Svi crteži na tabli u mjerilu su 1 : 2.

1. Bez inventarnog broja
Nalazište: nepoznato
Dimenzije tegule: 25,0 x 26,0 x 2,2 cm
Dimenzije pečata: 14,4 x 3,1 x 2,4 x 0,63 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/8 reddish yellow
Opis: Cjelovito sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene pravokutne kartuše. Prva skupina slova *AN* utisnuta je u ligaturi *litterae contignae*. Iza teksta utisnut je znak u obliku stilizirane mladice stabla.
Pečat glasi: *Pānsiana*
Datacija: 43. g. pr. Kr. - 14. g. po. Kr.
Analogije: Tip 2e1
Objavljeno: neobjavljeno
2. Inv. br. Fa 27
Nalazište: Salona
Dimenzije tegule: 38,5 x 25,5 x 2,85 cm
Dimenzije pečata: 15,4 x 3,3 x 2,85 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 2.5YR 6/6 light red
Opis: Cjelovito sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Druga skupina slova *AN* utisnuta je u ligaturi *litterae contignae*. Iza teksta utisnut je znak u obliku trokutaste zgrade s vrhom okrenutim ulijevo.
Pečat glasi: *Pansiāna*
Datacija: 43. g. pr. Kr. - 14. g. po. Kr.
Analogije: Tip 2h1
Objavljeno: Bulić 1885, str. 90.
3. Bez inventarnog broja
Nalazište: nepoznato
Dimenzije tegule: ul. 1: 56,0 x 25,2 cm x 3,2 cm;
ul. 2: 60,2 x 25,5 x 2,4-3,2 cm
Dimenzije pečata: ul. 1: 9,7 x 3,2 x 2,2 x 0,5 cm,
ul. 2: 5,4 x 3,1 x 2,3 x 0,5 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/8 reddish yellow
Opis: Cjelovito sačuvan pečat na dva spojiva ulomka tegule. Reljefna slova unutar udubljene pravokutne kartuše. Druga skupina slova *AN* uti-

Catalogue

The dimensions of both the tegula and stamp were measured on each fragment. The tegula dimensions include the height, width and thickness of the fragment, while stamp dimensions consist of the length and width of the cartouche and the length and width of the stamp letters. All dimensions are expressed in centimetres. The catalogue number of the stamp corresponds to the number of the sketch on the plate. All sketches on the plate are at a 1:2 scale.

1. No inventory number
Find-site: unknown
Dimensions of tegula: 25 x 26 x 2.2 cm
Dimensions of stamp: 14.4 x 3.1 x 2.4 x 0.63 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/8 reddish yellow
Description: Entirely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. The first group of letters, AN, rendered in *litterae contignae* ligature. Symbol shaped like stylized sapling imprinted after text.
Text on stamp: *Pānsiana*
Dating: 43 BC - 14 AD
Analogies: Tip 2e1
Published: unpublished
2. Inv. no. Fa 27
Find-site: Salona
Dimensions of tegula: 38.5 x 25.5 x 2.85 cm
Dimensions of stamp: 15.4 x 3.3 x 2.85 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 2.5YR 6/6 light red
Description: Entirely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Second group of letters AN rendered in *litterae contignae* ligature. Symbol shaped like triangular bracket with top turned left impressed after text.
Text on stamp: *Pansiāna*
Dating: 43 BC - 14 AD
Analogies: Type 2h1
Published: Bulić 1885, p. 90
3. No inventory number
Find-site: unknown
Dimensions of tegula: frag. 1: 56 x 25.2 cm x 3.2 cm; frag. 2: 60.2 x 25.5 x 2.4-3.2 cm
Dimensions of stamp: frag. 1: 9.7 x 3.2 x 2.2 x 0.5 cm, frag. 2: 5.4 x 3.1 x 2.3 x 0.5 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/8 reddish yellow

- snuta je u ligaturi *litterae contignae*. Iza teksta utisnut je znak neidentificirana oblika.
Pečat glasi: *Pansiāna*
Datacija: 43. g. pr. Kr. - 14. g. po. Kr.
Analogije: Tip 2h2; Pedišić, Podrug 2008, str. 128, kat. br. 106.
Objavljeno: neobjavljeno
4. Bez inventarnog broja
Nalazište: nepoznato
Dimenzije tegule: 14,3 x 12,5 x 2,9 cm
Dimenzije pečata: 9,8 x 2,9 x 2,1 x 0,51 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/8 reddish yellow
Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene pravokutne kartuše. Nedostaje desni dio pečata. Ispred teksta utisnut je znak u obliku stilizirane mladice stabla.
Pečat glasi: *Pansi[---]*
Datacija: 43. g. pr. Kr. - 14. g. po. Kr.
Analogije: Tip 2o
Objavljeno: neobjavljeno
5. Inv. br. Fa 637
Nalazište: Salona, kupljeno 1898. g. po cijeni od 10 soldi
Dimenzije tegule: 20,5 x 17,6 x 3,3 cm
Dimenzije pečata: 13,1 x 2,8 x 1,9 x 0,38 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/6 reddish yellow
Opis: Cjelovito sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Između dviju riječi utisnut je manji izduženi interpunkcijski znak.
Pečat glasi: *Ti(beri) Pansiana*
Datacija: 14. - 37. g. po. Kr.
Analogije: Tip 8a2; Pedišić, Podrug 2008, str. 110, kat. br. 17.
Objavljeno: Bulić 1900, str. 17.
6. Inv. br. Fa 990
Nalazište: Salona, pronađeno 1903. g. u istraživanjima desnog bočnog broda bazilike urbane
Dimenzije tegule: 27,6 x 24,0 x 3,3 cm
Dimenzije pečata: 12,3 x 2,6 x 1,8 x 0,34 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/6 - 6/8 reddish yellow
Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Nedostaje lijevi dio pečata. Između dviju riječi teksta utisnut je manji izduženi interpunkcijski znak.
Pečat glasi: *[T]i(beri) Pansiana*
Datacija: 14. - 37. g. po. Kr.
- Description: Entirely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Second group of letters AN rendered in *litterae contignae* ligature. Symbol of indeterminate shape impressed after text.
Text on stamp: *Pansiāna*
Dating: 43 BC - 14 AD
Analogies: Type 2h2; Pedišić, Podrug 2008, p. 128, cat. no. 106.
Published: unpublished
4. No inventory number
Find-site: unknown
Dimensions of tegula: 14.3 x 12.5 x 2.9 cm
Dimensions of stamp: 9.8 x 2.9 x 2.1 x 0.51 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/8 reddish yellow
Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Right portion of stamp missing. Symbol shaped like stylized sapling impressed before text.
Text on stamp: *Pansi[---]*
Dating: 43 BC - 14 AD
Analogies: Type 2o
Published: unpublished
5. Inv. no. Fa 637
Find-site: Salona, purchased 1898 at for 10 soldi
Dimensions of tegula: 20.5 x 17.6 x 3.3 cm
Dimensions of stamp: 13.1 x 2.8 x 1.9 x 0.38 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/6 reddish yellow
Description: Entirely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Small oblong punctuation mark impressed between the two words.
Text on stamp: *Ti(beri) Pansiana*
Dating: 14-37 AD
Analogies: Type 8a2; Pedišić, Podrug 2008, p. 110, cat. no. 17
Published: Bulić 1900, p. 17
6. Inv. no. Fa 990
Find-site: Salona, discovered 1903 in research work on right lateral nave of urban basilica
Dimensions of tegula: 27.6 x 24 x 3.3 cm
Dimensions of stamp: 12.3 x 2.6 x 1.8 x 0.34 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/6 - 6/8 reddish yellow
Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed

- Analogije: Tip 8a2; Pedišić, Podrug 2008, str. 110, kat. br. 17.
Objavljeno: Bulić 1904, str. 26.
7. Inv. br. Fa 1220
Nalazište: Podstrana Poljica, pronađeno 1906. g. nedaleko od crkve sv. Martina u Poljicima; iz zbirke g. Sivestra Vlašića
Dimenzije tegule: 18,4 x 14,6 x 2,7 cm
Dimenzije pečata: 12,0 x 3,5 x 2,5 x 0,47 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/8 reddish yellow - 2.5YR 6/8 light red
Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Nedostaje desni dio pečata. Slovo *I* u riječi *TI* manje je od ostalih slova na pečatu. Između dviju riječi na pečatu utisnut je manji interpunkcijski znak vretenasta oblika. Druga skupina slova *AN* utisnuta je u ligaturi *litterae contignae*.
Pečat glasi: *Ti(beri) Pansiān[a]*
Datacija: 14. - 37. g. po. Kr.
Analogije: Tip 8f1
Objavljeno: Bulić 1907, str. 134.
8. Inv. br. Fa 1073
Nalazište: Salona, pronađeno 1904. g. u atriju bazilike urbane
Dimenzije tegule: 25,7 x 26,9 x 2,7-2,9 cm
Dimenzije pečata: 11,4 x 2,6 x 1,8 x 0,33 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/8 reddish yellow
Opis: Koncentrični krugovi utisnuti na ulomku tegule. Cjelovito sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Slova *NA* utisnuta su u ligaturi *litterae contignae*. Između dviju riječi utisnut je interpunkcijski znak.
Pečat glasi: *Ti(beri) Pansiānā*
Datacija: 14. - 37. g. po. Kr.
Analogije: Tip 8h1
Objavljeno: Bulić 1904a, str. 156.
9. Inv. br. Fa 189
Nalazište: Salona, kupljeno 1884. g. po cijeni od 4 solda
Dimenzije tegule: 15 x 22 x 3 cm
Dimenzije pečata: 11,28 x 2,5 x 1,9 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 2.5YR 6/6 light red
Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Nedostaje lijevi rub kartuše. Slova *NA* utisnuta su u ligaturi *litterae contignae*. Između dviju riječi utisnut je interpunkcijski znak.
- rectangular cartouche. Left portion of stamp missing. Small oblong punctuation mark imprinted between the two words.
Text on stamp: *[T]i(beri) Pansiana*
Dating: 14-37 AD
Analogies: Type 8a2; Pedišić, Podrug 2008, p. 110, cat. no. 17
Published: Bulić 1904, p. 26
7. Inv. no. Fa 1220
Find-site: Podstrana, Poljica, discovered in 1906 near the Church of St. Martin in Poljica; from the collection of Mr. Silvestar Vlašić
Dimensions of tegula: 18.4 x 14.6 x 2.7 cm
Dimensions of stamp: 12 x 3.5 x 2.5 x 0.47 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/8 reddish yellow - 2.5YR 6/8 light red
Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Right portion of stamp missing. Letter *I* in the word *TI* smaller than remaining letters on stamp. Small spindle-shaped punctuation mark impressed onto the stamp between the two words. Second group of letters *AN* rendered in *litterae contignae* ligature.
Text on stamp: *Ti(beri) Pansiān[a]*
Dating: 14-37 AD
Analogies: Type 8f1
Published: Bulić 1907, p. 134
8. Inv. no. Fa 1073
Find-site: Salona, discovered in 1904 in the atrium of the urban basilica
Dimensions of tegula: 25.7 x 26.9 x 2.7-2.9 cm
Dimensions of stamp: 11.4 x 2.6 x 1.8 x 0.33 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/8 reddish yellow
Description: Concentric rings impressed on the tegula fragment. Entirely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Letters *NA* rendered in a *litterae contignae* ligature. Punctuation mark impressed between the two words.
Text on stamp: *Ti(beri) Pansiānā*
Dating: 14-37 AD
Analogies: Type 8h1
Published: Bulić 1904a, p. 156
9. Inv. no. Fa 189
Find-site: Salona, purchased in 1884 for price of 4 soldi
Dimensions of tegula: 15 x 22 x 3 cm
Dimensions of stamp: 11.28 x 2.5 x 1.9 cm

- Pečat glasi: *Ti(beri) Pansianā*
 Datacija: 14. - 37. g. po. Kr.
 Analogije: Tip 8h1
 Objavljeno: Bulić 1885, str. 90.
10. Bez inventarnog broja
 Nalazište: nepoznato
 Dimenzije tegule: 37,7 x 34,5 x 2,7-3,2 cm
 Dimenzije pečata: 12,3 x 3,0 x 2,0 x 0,36 cm
 Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/8 reddish yellow
 Opis: Cjelovito sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene pravokutne kartuše. Obje skupine slova *AN* utisnute su u ligaturi *litterae contignae*. Između dviju riječi utisnut je interpunkcijski znak u obliku trokuta (*triangulum distinguens*).
 Pečat glasi: *Ti(beri) Pānsiāna*
 Datacija: 14. - 37. g. po. Kr.
 Analogije: Tip 8i1
 Objavljeno: neobjavljeno
11. Inv. br. Fa 562
 Nalazište: Salona, kupljeno 1896. g. po cijeni od 12 soldi
 Dimenzije tegule: 29,0 x 41,5 x 2,8 cm
 Dimenzije pečata: 14,1 x 2,6 x 1,9 x 0,4 cm
 Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 2.5YR 6/4 light reddish brown
 Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Nedostaje lijevi dio pečata. Između dviju riječi utisnut je interpunkcijski znak u obliku trokuta (*triangulum distinguens*).
 Pečat glasi: *[C(ai) Ca]esar(is) Pansi(ana)*
 Datacija: 37. - 41. g. po. Kr.
 Analogije: Tip 12c1
 Objavljeno: Bulić 1897, str. 191.
12. Inv. br. Fa 1059
 Nalazište: Salona, pronađeno 1904. g. u atriju bazilike urbane
 Dimenzije tegule: 14,8 x 19,2 x 2,7 cm
 Dimenzije pečata: 13,1 x 2,6 x 1,8 x 0,35 cm
 Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/6 - 6/8 reddish yellow
 Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Nedostaje desni dio pečata. Pečat je veoma izlizan i loše očuvan. Slova *AE* utisnuta su u ligaturi *litterae contignae*. Unutar početnog slova *C* te između posljednje dvije riječi na pečatu utisnut je interpunkcijski znak u obliku trokuta (*triangulum distinguens*).
 Pečat glasi: *C(ai) C[āē]sar(is) Pans[i(ana)*
- Material: ceramic, Munsell colour: 2.5YR 6/6 light red
 Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Left border of cartouche missing. Letters *NA* rendered in a *litterae contignae* ligature. Punctuation mark impressed between the two words.
 Text on stamp: *Ti(beri) Pansianā*
 Dating: 14-37 AD
 Analogies: Type 8h1
 Published: Bulić 1885, p. 90
10. No inventory number
 Find-site: unknown
 Dimensions of tegula: 37.7 x 34.5 x 2.7-3.2 cm
 Dimensions of stamp: 12.3 x 3 x 2 x 0.36 cm
 Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/8 reddish yellow
 Description: Entirely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Both groups of letters *AN* rendered in a *litterae contignae* ligature. Triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) impressed between the two words.
 Text on stamp: *Ti(beri) Pānsiāna*
 Dating: 14-37 AD
 Analogies: Type 8i1
 Published: unpublished
11. Inv. no. Fa 562
 Find-site: Salona, purchased in 1896 at a price of 12 soldi
 Dimensions of tegula: 29 x 41.5 x 2.8 cm
 Dimensions of stamp: 14.1 x 2.6 x 1.9 x 0.4 cm
 Material: ceramic, Munsell colour: 2.5YR 6/4 light reddish brown
 Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Left portion of stamp missing. Triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) impressed between the two words.
 Text on stamp: *[C(ai) Ca]esar(is) Pansi(ana)*
 Dating: 37-41 AD
 Analogies: Type 12c1
 Published: Bulić 1897, p. 191
12. Inv. no. Fa 1059
 Find-site: Salona, discovered in 1904 in the atrium of the urban basilica
 Dimensions of tegula: 14.8 x 19.2 x 2.7 cm
 Dimensions of stamp: 13.1 x 2.6 x 1.8 x 0.35 cm

Datacija: 37. - 41. g. po. Kr.
Analogije: Tip 12c1
Objavljeno: Bulić 1904a, str. 156.

13. Inv. br. Fa 522
Nalazište: Salona, kupljeno 1895. g. po cijeni od 4 solda
Dimenzije tegule: 13,9 x 14,4 x 2,8 cm
Dimenzije pečata: 9,6 x 2,8 x 2,1 x 0,5 cm
Materijal: keramika, boja prema Munsellu: 5YR 6/6-6/8 *reddish yellow*
Opis: Nepotpuno sačuvan pečat na ulomku tegule. Reljefna slova unutar udubljene, pravokutne kartuše. Nedostaje lijevi dio pečata. Slova *VD*, *AN* i *AN* utisnuta su u ligaturi *litterae contignae*. Između dviju riječi na pečatu utisnut je interpunkcijski znak u obliku kružića (*punctum distinguens*).
Pečat glasi: [---]ūđ(i) Pānsiān(a)
Datacija: 54. - 68. g. po. Kr.
Analogije: Tip 1611
Objavljeno: Bulić 1895a, str. 219.

Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/6 - 6/8 reddish yellow

Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Right portion of stamp missing. Stamp very worn and poorly preserved. Letters AE rendered in a *litterae contignae* ligature. Triangular punctuation mark (*triangulum distinguens*) impressed inside the initial letter C and between last two words of text on stamp.

Text on stamp: *C(ai) C[āē]sar(is) Pans[i(ana)]*

Dating: 37-41 AD

Analogies: Type 12c1

Published: Bulić 1904a, p. 156.

13. Inv. no. Fa 522
Find-site: Salona, purchased in 1895 for a price of 4 soldi
Dimensions of tegula: 13.9 x 14.4 x 2.8 cm
Dimensions of stamp: 9.6 x 2.8 x 2.1 x 0.5 cm
Material: ceramic, Munsell colour: 5YR 6/6-6/8 reddish yellow
Description: Incompletely preserved stamp on tegula fragment. Relief letters inside recessed rectangular cartouche. Left portion of stamp missing. Letters VD, AN and AN rendered in *litterae contignae* ligature. Circular punctuation mark (*punctum distinguens*) impressed between the two words on the stamp.
Text on stamp: [---]ūđ(i) Pānsiān(a)
Dating: 54-68 AD
Analogies: Type 1611
Published: Bulić 1895a, p. 219.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Abramić 1926-1927 M. Abramić, *Žigovi na opekama i amforama iz Narone*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 49, Split 1926-1927, 130-132.
- Biordi *et al.* 1993 M. Biordi, M. T. Pellicioni Golinelli, V. Righini, *I bolli laterizi romani della regione Cispadana (Emilia e Romagna)*, in: *I laterizi di età romana nell' area nordadriatica (Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici Musei di Udine 3)*, C. Zaccaria (ed.), Roma 1993, 29-91.
- Bulić 1885 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, mattoni, vasi ed altri oggetti fittili nell Museo di Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 8, Split 1885, 89-91.
- Bulić 1887 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, mattoni ed altri oggetti fittili nell' i. r. Museo in Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 10, Split 1887, 192-193.
- Bulić 1889 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, embrici, mattoni ed altri oggetti fittili nell' i. r. Museo in Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 12, Split 1889, 20.
- Bulić 1890a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, embrici, mattoni ed altri oggetti fittili nell' i. r. Museo in Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 13, Split 1890, 54-55.
- Bulić 1890b F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, embrici, mattoni ed altri oggetti fittili nell' i. r. Museo in Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 13, Split 1890, 179.
- Bulić 1891 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, embrici, mattoni ed altri oggetti fittili nell' i. r. Museo in Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 14, Split 1891, 116-117.
- Bulić 1892 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli, embrici, vasi ed altri oggetti fittili nell' i. r. Museo in Spalato*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 15, br. 9, Split 1892, 133-134.
- Bulić 1893 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' a. 1893*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 16, Split 1893, 170.
- Bulić 1895a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e vasi acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' a. 1894*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 18, Split 1895, 38.
- Bulić 1895b F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e vasi acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' a. 1895*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 18, Split 1895, 218-219.
- Bulić 1896 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' a. 1896*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 19, Split 1896, 150-151.
- Bulić 1897 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' anno 1897*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 20, Split 1897, 191-192.
- Bulić 1898a F. Bulić, *Ritrovamenti antichi a Pituntium (Podstrana di Poljica.)*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 21, Split 1898, 52-53.
- Bulić 1898b F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' a. 1898*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 21, Split 1898, 212.
- Bulić 1900a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall' i. r. Museo in Spalato durante l' a. 1899*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 23, Split 1900, 17-18.
- Bulić 1900b F. Bulić, *Scavi nell' antico cimitero cristiano di Manastirine a Salona. (Coemeterium legis sanctae christianae) durante l' a. 1900.*, Bullettino di archeologia e storia Dalmata 23, Split 1900, 249-272.

Mirna Vukov, Nove inačice pečata radionice *Pansiana*
New variants of stamps from the Pansiana workshop

- Bulić 1900c F. Bulić, *Sarcofago di PRIMUS, vescovo, nipote di Domnionne martire.*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 23, Split 1900, 273-293.
- Bulić 1900d F. Bulić, *Ritrovamenti nel cimitero antico cristiano di Marusinac (coemeterium S. Anastasii fullonis) durante l'a. 1900*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 23, Split 1900, 296-298.
- Bulić 1900e F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1900*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 23, Split 1900, 298-299.
- Bulić 1901a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1901*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 24, Split 1901, 138-139.
- Bulić 1901b F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1901*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 24, Split 1901, 207-208.
- Bulić 1902a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1902*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 25, Split 1902, 168-169.
- Bulić 1902b F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1902*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 25, Split 1902, 217.
- Bulić 1903 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1903*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 26, Split 1903, 198-199.
- Bulić 1904a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1903*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 27, Split 1904, 26.
- Bulić 1904b F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo in Spalato durante l'a. 1904*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 27, Split 1904, 155-156.
- Bulić 1905 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo di Spalato durante l'a. 1905*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 28, Split 1905, 159-160.
- Bulić 1907 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo Archeologico in Spalato durante l'a. 1906*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 30, Split 1907, 134-136.
- Bulić 1909 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo Archeologico in Spalato durante gli a. 1907 e 1908*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 32, Split 1909, 74-75.
- Bulić 1910a F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo Archeologico in Spalato durante l'anno 1909.*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 33, Split 1910, 140-141.
- Bulić 1910b F. Bulić, *Escavi nella necropoli antica pagana di Salona detta Hortus Metrodori negli anni 1909 e 1910.*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 33, Split 1910, 3-66.
- Bulić 1911 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dall'i. r. Museo di Spalato durante l'anno 1911.*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 34, Split 1911, 75.
- Bulić 1913 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni dell'i. r. Museo acquistati durante l'a. 1912 e 1913.*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 36, Split 1913, 65.
- Bulić 1919-1922 F. Bulić, *Nomi e marche di fabbrica su tegoli e mattoni acquistati dal Museo Archeologico in Spalato negli anni 1914-19 incl.*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 40-42, Split 1919-1922, 155.

- Bulić 1924-1925 F. Bulić, *Pečati tvornica na opekama i crijepovima nabavljenim od drž. arheol. Muzeja u Splitu god. 1920.-26.*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 47-48, Split 1924-1925, 186.
- Dodig 2007 R. Dodig, *Pečat Pansiana na crijepu iz Ljubuškoga*, Hercegovina 21, Mostar 2007, 39-48.
- Katavić *et al.* 2015 V. Katavić, A. Sunko Katavić, T. Jerončić, *Zaštitna arheološka istraživanja rimskoga gospodarsko-ladanjskog kompleksa u Dujmovači*, Tusculum 8, Split 2015, 79-105.
- Matijašić 1983 R. Matijašić, *Cronografia dei bolli laterizi della figulina pansiana nelle regioni adriatiche*, Melanges de l'Ecole Francaise de Rome. Antiquite 95/2, Roma 1983, 961-995.
- Pedišić, Podrug 2008 I. Pedišić, E. Podrug, *Antički opekarski pečati iz fundusa Muzeja grada Šibenika*, Opuscula Archaeologica 31, Zagreb 2008, 81-141.
- Pellicioni 2012 M. T. Pellicioni, *La Pansiana in Adriatico. Tegole romane per navigare tra le sponde*, Ferrara 2012.
- Righini 1998a V. Righini, *I bolli laterizi di eta romana nella Cispadana. Le Figlinae. Parte prima*, in: *Le Fornaci Romane, produzione di anfore laterizi con marchi di fabbrica nella Cispadana orientale e nell' Alto Adriatico*, V. Righini (ed.), Rimini 1998, 29-52.
- Righini 1998b V. Righini, *I bolli laterizi di eta romana nella Cispadana. Le Figlinae. Parte seconda*, in: *Le Fornaci Romane, produzione di anfore laterizi con marchi di fabbrica nella Cispadana orientale e nell' Alto Adriatico*, V. Righini (ed.), Rimini 1998, 53-68.
- Šalov 2010 T. Šalov, *Keramički nalazi s lokaliteta Popove bare u Vidu kod Metkovića*, Histria Antiqua 19, Pula 2010, 359-377.
- Vukov 2014 M. Vukov, *Tegule s pečatom Pansiana iz Arheološkog muzeja u Splitu*, diplomski rad, Zagreb 2014.
- Vukov u tisku 1 M. Vukov, *Tegule s pečatom Pansiana iz istraživanja u Aseriji*, Asseria 12, Zadar (u tisku, predano 12. 10. 2015.)
- Vukov u tisku 2 M. Vukov, *Tegulae with stamps from the Pansiana workshop in the Roman province Dalmatia*, in: *Proceedings of the International Workshop on Roman Brick and Tile. Past, present and future of the study of Roman ceramic building materials*, Archaeopress Archaeology (u tisku, predano 2. 5. 2016.)
- Zerbinati 1993 E. Zerbinati, *Note per un dossier sui bolli laterizi scoperti ad Adria e nel Polesine*, in: *I laterizi di età romana nell' area nordadriatica (Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici Musei di Udine 3)*, C. Zaccaria (ed.), Roma 1993, 93-126.
- Zglav-Martinac 2010 H. Zglav-Martinac, *Kasnoantički grobovi na lokalitetu Dominikanski samostan u Splitu (Zaštitna iskopavanja 2007.-2008. godine)*, in: *Scripta Branimiro Gabričević dicata*, J. Jukić, A. Milošević, Ž. Rapanić (eds.), Pons Tiluri 2010, 175-196.